

BARA NATO KAN LÖSA BALTERNAS SÄKERHET

PEETER LUKSEP

Västs obeslutsamhet i Natofrågan är ett lika stort hot mot Estland, Lettland och Litauen som det ryska väldets alla överraskningar.

Sett utifrån det västliga försvarsbergets topp förefaller den östliga militärmaktens sammanbrott som en riskreducering; rent av som att hotet upphört.

Från dalen mittemellan ser det annorlunda ut. Soluppgångarna har förvisso blivit ljusare, men stenbumlingar och jordskred från sammanbrotsprocesserna är nog så allvarliga.

Denna lilla liknelse är ett sätt att beskriva hur världen ser ut från Estlands, Lettlands och Litauens perspektiv efter Warszawapaktens upplösning och Sovjetunionens sammanbrott.

Ett demokratiskt Ryssland är förvisso något annat än ett kommunistiskt Sovjetunionen eller ett lika-

ledes imperialistiskt tsarvälde. Men dels har Ryssland långt kvar till att verkligen kallas demokrati, dels är relationen till ett verkligt demokratiskt Ryssland inte heller nödvändigtvis problemfri.

Fånge i sitt förflutna

Från baltisk horisont noterar man att det inte finns någon entydigt klar uppfattning om vad som egentligen är Ryssland. Under fem århundraden har man sett ett ryskt välde expandera, från Moskvas omgivningar till det slaviska hjärtlandet och därefter till att underkupa nation efter nation i sina omgivningar.

Man ser också hur många ryssar – oavsett politisk uppfattning – har svårt att erkänna denna ockupations- och koloniseringsprocess. En est som är född i Ryssland vet att han är född i Ryssland; en ryss som är född i Estland har däremot svårt att tänka sig att han är född utomlands i någon bemärkelse.

Man ser hur det i dagens Ryssland

görs avslöjanden om Stalintidens förtryck och till och med omvärderingar av Lenin, men samtidigt inte erkänns att Sovjetunionen faktiskt ockuperade de baltiska staterna. Ryska militärer men också politiker betecknar ofta Estlands, Lettlands och Litauens självständighet som ”en förlust för Ryssland” – och detta knappast som en hedersbetygelse åt de baltiska ländernas ekonomiska eller kulturella nivå.

Man noterar den tydliga signal som ges av begreppet ”nära utlandet” i rysk utrikespolitik, och man vet att det begreppet är en logisk följd av att till exempel Riga eller Kiev inte uppfattas som mer utland än många delar av det som idag ingår i Ryssland, som Tjetjenien eller Tuva. Det ”nära utlandet” uppfattas ofta till och med närmare än det ”avlägsna inlandet”. Såväl ryssar som balter och andra tidigare sovjetstyrda folk vet mycket väl att det var sovjetledarnas dagshumör som avgjorde vilken del av väldet som var republik och vilken

---

PEETER LUKSEP arbetar som konsult på Kreab och var tidigare riksdagsman för moderaterna i Stockholms län.

del som hade annan status, liksom var gränserna kom att gå mellan dem.

När amerikaner eller tyskar hänler åt den ryska militärmaktens oförmåga att kväsa tjetjenernas frihetskamp så ser balterna massmord på civila och ödelagda städer i ett land som senare än de flesta kom under rysk överhöghet.

Slaviskt kärmland

Också andra statsbildningar än den ryska har varit expansiva. Men i Europa hör det oftast till historien. Storbritannien, Tyskland, ja till och med Sverige, har lärt sig att leva så att man inte uppfattas som hot av sina grannländer eller forna kolonier. På olika sätt gör man upp med det förflutna.

Men sådan *Vergangenheitsbewältigung* saknas ännu i Moskva. Inte helt – enstaka framsynta röster finns. Störst av dem Solsjenitsyn: denna ryska nationalist skriver att han helst av allt ser ett stort ryskt rike, men att detta välde inte minst under kommunisttiden gjort många av de andra folken i väldet så illa, att Ryssland borde dra sig tillbaka till ett slaviskt kärmland för att från detta bygga upp positiva relationer till grannfolken.

Det sovjetiska sammanbrottet har inneburit att den historiska ryska expansionen avstannat och gått tillbaka. Men balterna vet också, att tidigare sådana bakslag har varit kortvariga. Stora oredor har alltid följts av stor expansion.

De pågående demokratiserings-

processerna i Ryssland ger hopp om att detta mönster inte ska upprepas. Men vem vågar säga det säkert? I synnerhet som det inte är alldeles uppenbart vem som egentligen styr i Ryssland. Vem styr i Kreml, och hur mycket styr Kreml det som sker i det stora väldet?

Obeslutsamhet i väst befäster gråzonen

Om den värderade läsaren nu försöker att från Tallinns, Rigas eller Vilnius horisont, med stora förhoppningar men liten klarhet om Rysslands framtida utveckling, försöker finna en politik som tryggar nationernas inre och yttre frihet liksom fred, så är Nato egentligen det enda alternativ som står till buds. Andra alternativ förmår mycket litet.

En del brukar rekommendera balterna "att själva lösa sina problem med Ryssland". Uppmaningen uppfattas som närmast skymfande – det har man försökt i ett par århundraden, med förfärande följder. Man noterar också att samma rekommendation inte skrevs ut till Västtyskland, Norge eller Storbritannien under det kalla kriget. Då var kollektivt försvar det som gällde. Ur baltisk horisont pågår också nu ett kallt krig: rysk utrikespolitik pendlar mellan "vi gör ändå som vi vill", i bättre fall, till "gör som vi säger, annars....!" i de sämre. Utan en genuint förändrad inställning till sina små och militärt underlägsna grannar ger en sådan förhoppningsfull rekommendation inget resultat.

Andra igen ser gärna en regional lösning – baltisk eller nordisk-baltisk – som ett sätt att komma ifrån ansvaret. Men ingen sådan regional variant ger en tillräcklig motvikt för att verkligen erbjuda trygghet. Därför är det otänkbart såväl för de baltiska länderna som för Sverige. Dess illusoriskhet framgår inte minst av att Ryssland, i det reviderade CFE-avtalet, har rätt att hålla ett antal pansarfordon i Pskovs militärdistrikt, alldeles vid gränsen mot Estland och Lettland, som sannolikt överskrider antalet begagnade cyklar i de estniska och lettiska försvarsmakterna...

Medlemskap i EU är inte en säkerhetspolitisk lösning i egentlig bemärkelse men har ändå säkerhetspolitiska fördelar. Det faktum att Ryssland för närvarande inte opponerar sig mot EU-medlemskap borde därför innebära skyndsammast möjliga förfarande för att få med de baltiska staterna. Det fanns en tid när Ryssland inte opponerade sig mot Natomedlemskap. Det tillfället förspilldes. Samma kan hända med EU-medlemskapet. Noteras bör Jeltsins utspel i Bulgarien i vintras, om att Bulgarien borde orientera sig mot OSS snarare än mot EU.

I avvaktan på att västländerna samlar mod blir gråzonen i Nord-europa allt mer etablerad. Om den i ett inledningsskede kunde uppfattas

som temporär så är vanans makt stor och varje förändring uppfattas kräva eftergifter av någon. Varje gång västvärlden direkt eller indirekt tar hänsyn till ryska ståndpunkter om vad de baltiska staterna får eller inte får göra befäster de gråzonens existens. Varje gång västliga organisationer av olika slag – de må vara Nato, EU eller till och med OECD – utvidgas med Tjeckien eller Polen eller Ungern men de baltiska länderna lämnas utanför befäster man gråzonens existens. Ju längre tid som går desto mer får balterna – och vi i Sverige – inrätta oss för ett liv i gråzonen. Med vad det betyder i form av ökad risk för instabilitet i området och därigenom i Europa.

” En del brukar rekommendera balterna ”att själva lösa sina problem med Ryssland”. Uppmaningen uppfattas som närmast skymfande – det har man försökt i ett par århundraden, med förfärande följer. ”

Därför uppfattas västs obeslut-samhet som ett lika stort hot som det ryska våldets alla överraskningar. Om inte västvärlden klarar sig utan Nato, varför skulle Estland, Lettland och Litauen göra det?

ORD

Det finns en stark ton av förnuft och rättvisa i ordet **skällig**. När socialtjänstlagen erbjöd social-bidragstagarna en skällig lev-nadsnivå så var det 1980 ett rimligt åtagande med tanke på hur få de behövande var och hur välmående vi andra var.

Nu, sexton år senare, har förhållandena skiftat. Många låginkomsttagare kommer inte upp i den standard socialbidraget erbjuder. En vanlig LO-familj med tre barn där båda föräldrarna jobbar heltid hamnar ungefär på samma nivå som motsvarande familj med socialbidrag.

Då är frågan: är det skälligt? Ska man vända och vrida på vad som ska anses som normala levnadsomkostnader så vore det skälligt att börja med den arbetande familjen först. Vad är skälligt för moderna hårt arbetande familjeförsörjare att behålla för sig och de sina innan staten börjar skänka ut deras pengar till andra? Om man i någon myndighet sitter och resonerar om vad det "normalt" kostar att leva så kan man ju inte tillämpa de resonemangen exklusivt på gruppen socialbidragstagare. De som betalar har ju också ett liv. De som arbetar ska ha ett visst mått av frihet innan skattemyndigheterna är där och korpar åt sig.

Det är ett sjukt system som berövar folk så mycket av deras inkomster och frihet att sköta sig själva att de åtminstone teoretiskt hamnar hos socialen.

Helena Rivière

